

ДИСКУСІЙНІ, АКТУАЛЬНІ ТА ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

DOI: <https://doi.org/10.24061/2707-8728.2.2022.1>

УДК 378.147.016:340.6:61

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИКЛАДАННЯ СУДОВОЇ МЕДИЦИНИ

Гуров О. М.², Антонов А. Г.¹, Сургай Н. М.¹, Шилан В. І.³, Гладких Д. Б.², Узбек Т. С.¹¹Донецький національний медичний університет, м. Кропивницький, Україна²Харківське обласне бюро судово-медичної експертизи, м. Харків, Україна³Кіровоградське обласне бюро судово-медичної експертизи, м. Кропивницький, Україна

Резюме. Автори проаналізували наявну систему вивчення судової медицини в медичних навчальних закладах вищої освіти України. З власного досвіду науково-практичної роботи дослідники дійшли висновку, що це система вимагає коригування. На думку авторів, коригування має передбачати переорієнтацію викладання судової медицини студентам на вивчення найнеобхіднішого обсягу теоретичного матеріалу, який потрібний для практичної роботи спеціаліста в галузі судової медицини під час слідчих дій. Освоєння цих практичних навичок автори пропонують вважати головною метою вивчення судової медицини на додипломному етапі.

Ключові слова: судова медицина, оптимізація навчального процесу, технічні засоби навчання.

Вступ. Основним завданням судової медицини як навчальної дисципліни на медичних факультетах є оволодіння студентами навичками встановлення ознак смерті людини, виявлення та опису ушкоджень, зокрема спричинених внаслідок неналежного надання медичної допомоги, огляду трупа на місці події та слідів біологічного походження. Під час первинної спеціалізації лікаря-судово-медичного експерта на післядипломному етапі навчання він має опанувати дуже великий обсяг теоретичних знань з судової медицини та оволодіти комплексом практичних навичок для судово-медичного дослідження трупів, освідування живих осіб та складання судово-медичних експертних документів.

Проблеми викладання судової медицини в медичних навчальних закладах вищої освіти активно обговорюють у фаховому середовищі [1-2], розглядаючи питання формування лікаря в сучасних умовах, шляхи удосконалення та безперервного навчання фахівця, деонтологічні та психологічні аспекти його діяльності. Увага, яку приділяють підготовці судово-медичних експертів, поглибленню їх знань та навичок є не випадковою, оскільки рівень підготовки впливає на ефективність роботи правоохоронної та судової систем.

Наразі фахівці з судово-медичних спеціальностей готуються через вторинну спеціалізацію лікарів-патологоанатомів. Така система підготовки має певні переваги та недоліки, які ми розглянули [3].

Проведений аналіз закордонного досвіду [1-3] викладання в навчальних медичних закладах вищої освіти дозволяє дійти висновку про те, що інтегрований підхід до викладання патологічної анатомії, судової медицини та, навіть, патологічної фізіології відбувається вже на етапі отримання студентом вищої медичної освіти. Така інтеграція навчальних дисциплін призводить до набуття студентом розуміння того, що патологічна анатомія та судова медицина є складниками однієї великої дисципліни – Pathology. Патологічна фізіологія також є її складником та за обсягом викладання практично дорівнює патологічній анатомії. Важливо, що патологічна анатомія має бути поєднана з патологічною фізіологією в такий спосіб, що б їх не можна було відокремити, оскільки порушення структури та функції організму відбувається одночасно. Такий

метод викладання заздалегідь формує в студентів розуміння, що судова медицина опирається на фундаментальні медичні знання та щільно інтегрована з іншими медичними спеціальностями.

Аналіз системи підготовки лікарів сімейної медицини в медичних ЗВО дає можливість показати чітку вертикальну систему підготовки фахівця. Спочатку студенти вивчають пропедевтику внутрішньої медицини, потім передбачена факультетська терапія, після чого починається навчання госпітальній терапії. Таку систему добре опрацьовано, що забезпечує на кожному етапі підготовки можливість надавати студентові ті знання, які він використає у своїй роботі незалежно від обраної в майбутньому клінічної спеціальності.

Підготовка лікаря-судово-медичного експерта також починається ще на додипломному етапі. Вона полягає у вивченні навчальної дисципліни «Судова медицина та медичне право». Обсяг власне судової медицини в цій навчальній дисципліні зазвичай складає лише 45 академічних годин. Означений обсяг в окремих навчальних закладах може бути навіть зменшено за рахунок введення цієї навчальної дисципліни до переліку вибіркових навчальних дисциплін. Отже, можна констатувати, що вивчення судової медицини в медичному університеті має практично ознайомлювальний характер, тому наявний обсяг вивчення дисципліни потребує максимально ефективного використання.

Аналіз типової навчальної програми з судової медицини, на основі якої складають робочі навчальні програми для студентів, свідчить про те, що до програми увійшли майже всі розділи судової медицини, окрім питань судово-медичної криміналістики, судово-медичної гістології та спеціальних методів дослідження. Типова навчальна програма для студентів за розділами практично є ідентичною з програмою підготовки лікарів-судово-медичних експертів на післядипломному етапі. Така ідентичність існує, незважаючи на те, що обсяг навчальних годин на додипломному та післядипломному етапах значно відрізняється.

Подальший порівняльний аналіз цих програм дає можливість дійти висновку про те, що під час вивчення судової медицини викладачі намагаються надати студенту великий обсяг теоретичного матеріалу, але за час, який для такого обсягу є вкрай недостатнім. Однак метою вивчення студентами судової медицини є набуття окремих компетенцій, які є достатніми для можливого залучення лікаря незалежно від спеціальності до участі в окремих слідчих діях у якості фахівців в галузі судової медицини.

Окрім кафедр навчальних медичних закладів вищої освіти, користуючись правами певної автономії, можуть формувати на основі типових навчальних програм робочі навчальні програми та коригувати обсяг навчального матеріалу. Таке коригування здебільшого відбувається шляхом вилучення певних розділів з аудиторної роботи та їх введення в самостійну роботу студентів.

На нашу думку, потрібні більш системні зміни в системі викладання судової медицини під час навчання студента в медичному університеті. Ураховуючи те, що кількість майбутніх лікарів-судово-медичних експертів серед студентів є дуже незначною, немає сенсу робити курс судової медицини для студентів певним аналогом пропедевтики внутрішньої медицини і намагатися надати відомості та опанувати навички за усіма розділами курсу. Більш доцільним ми вважаємо формування робочої програми судової медицини для студентів медичних факультетів в практично орієнтованому форматі.

Такий формат може передбачати надання студентові необхідного обсягу знань з організації судово-медичної служби в Україні, можливого місця лікаря загальної практики в цій системі, його прав та обов'язків у якості фахівця в галузі судової медицини під час огляду трупа на місці його виявлення та освідування живої особи. Теоретичні знання з питань судово-медичної травматології та відповідні практичні навички мають відповідати загальній меті навчання – набуттю компетенцій, які є достатніми для участі в слідчих діях у якості фахівця в галузі судової медицини. Такі зміни, на нашу думку, забезпечать можливість найбільш ефективно використовувати навчальний час студентів.

Практична орієнтація курсу судової медицини має полягати в практичному відпрацюванні навичок огляду трупа на місці його виявлення та освідування живої особи. Таке орієнтація

зумовлена тим, що за процесуальним законодавством України судово-медичну експертизу може виконувати лише атестований судовий експерт.

Реалізувати засвоєння практичних навичок можна двома шляхами. По-перше, можна набути практичних навичок шляхом проведення імітаційного огляду місця виявлення трупа або імітаційного освідування живої особи, по-друге, є можливість використовувати технології дистанційного навчання.

Аналіз практики викладання судової медицини дозволяє зробити висновок, що найбільшу зацікавленість серед студентів викликають саме практичні заняття. Студенти завжди з великою цікавістю розглядають проблемні питання в експертній практиці, зокрема власний досвід викладача.

Варто також зазначити, що відвідування реального місця події зі студентами або практичне проведення освідування живої особи дуже складно реалізувати під час навчального процесу. По-перше, існують певні обмеження до кола осіб, які можуть бути присутніми під час проведення слідчих дій. По-друге, більшість вищих навчальних закладів використовують наразі технології дистанційного навчання. На нашу думку, використання технологій дистанційного навчання є перспективним шляхом відпрацювання компетенцій через віртуальну участь студентів в практичній роботі експерта. Для реалізації процесу спільної участі в роботі з практичними працівниками (за попередньою домовленістю з ними) можна використовувати комп'ютерні системи з доступом до мережі «Інтернет», ширококутні web-камери з мікрофоном, мультимедійні проєктори, програми «Skype», «Zoom» тощо.

Висновки. Отже, пропонуємо такі навчально-методичні підходи для оптимізації викладання студентам судової медицини:

- концептуальне розуміння, що метою вивчення судової медицини на додипломному етапі є набуття студентом теоретичних знань та практичних навичок, завдяки яким реалізується можливість виконувати обов'язки фахівця в галузі судової медицини при огляді трупа на місці його виявлення та при освідуванні живої особи;
- коригування робочої програми навчальної дисципліни так, щоб забезпечити засвоєння студентом теоретичних знань лише з тих питань, які можуть знадобитися йому під час можливого виконання обов'язків фахівця в галузі судової медицини;
- змінити практичну орієнтацію занять з вивчення питань проведення судово-медичної експертизи трупів та живих осіб, проведення яких можливо лише після спеціалізації з судово-медичної експертизи, на питання участі фахівця в галузі судової медицини в окремих слідчих діях;
- практичний елемент навчання реалізовувати з широким використанням технологій телемедицини та дистанційного навчання.

Література

1. Клевно ВА, Назаров ЮВ, Романько НА. Судебная медицина в Соединенных Штатах Америки, прошлое и настоящее. Судебная медицина. 2018;4(1):48-50. doi: <http://dx.doi.org/10.19048/2411-8729-2018-4-1-48-50>
2. Эдвин Э. Судебно-медицинская экспертиза в Германии: процессуальные, организационные и методологические аспекты. Судебная медицина. 2015;1(2):31-3.
3. Гуров ОМ, Антонов АГ, Клименко МО, Сургай НМ, Татарко СВ, Дубіна СО, та ін. Концепція підготовки судово-медичних експертів в Україні. Судово-медична експертиза. 2022;1:24-9. doi: <https://doi.org/10.24061/2707-8728.1.2022.3>

References

1. Klevno VA, Nazarov YuV, Roman'ko NA. Sudebnaya meditsina v Soedinennykh Shtatakh Ameriki, proshloe i nastoyashchee [Forensic science in the United States of America, past and

- present]. *Sudebnaya meditsina*. 2018;4(1):48-50. doi: <http://dx.doi.org/10.19048/2411-8729-2018-4-1-48-50> (in Russian)
2. Edvin E. *Sudebno-meditsinskaya ekspertiza v Germanii: protsessual'nye, organizatsionnye i metodologicheskie aspekty* [Forensic medicine in Germany: legal, organisational and methodic aspect]. *Sudebnaya meditsina*. 2015;1(2):31-3. (in Russian)
 3. Hurov OM, Antonov AH, Klymenko MO, Surhai NM, Tatarko SV, Dubina SO, ta in. *Kontsepsiia pidhotovky sudovo-medychnykh ekspertiv v Ukraini* [Concept of professional training forensic experts in Ukraine]. *Sudovo-medychna ekspertyza*. 2022;1:24-9. doi: <https://doi.org/10.24061/2707-8728.1.2022.3>(in Ukrainian)

SOME ISSUES OF TEACHING FORENSIC MEDICINE

Hurov A. M.², Antonov A. G.¹, Surgay N. N.¹,
Shilan V. I.³, Hladkykh D. B.², Uzbek T. S.¹

¹ Donetsk National Medical University, Kropyvnytskyi, Ukraine

² Kharkiv Regional Bureau of Forensic Medical Examination, Kharkiv, Ukraine

³ Kirovohrad Regional Bureau of Forensic Medical Examination, Kropyvnytskyi, Ukraine

Summary. The existing system of studying forensic medicine in higher medical schools in Ukraine is analyzed by the author. Based on their own experience of scientific and practical work, the authors came to the conclusion that this system needs to be adjusted. According to the authors, the adjustment should include a reorientation of the teaching of forensic medicine to students to study the most necessary amount of theoretical material that is necessary for the practical work of a specialist in the field of forensic medicine during investigative actions. The authors propose to consider mastering these practical skills as the main goal of studying forensic medicine at the undergraduate stage.

Keywords: forensic medicine, optimization of the educational process, technical teaching aids.

Відомості про авторів:

Гуров О. М. – доктор медичних наук, професор, заступник начальника з організаційно-методичної роботи Харківського обласного бюро судово-медичної експертизи, м. Харків, Україна, e-mail: gam1987@ukr.net, ORCID ID: 0000-0003-3833-6100

Антонов А. Г. – кандидат медичних наук, доцент кафедри патологічної анатомії, судової медицини та гістології Донецького національного медичного університету, м. Кропивницький, Україна, e-mail: a.g.antonov@ukr.net, ORCID ID: 0000-0001-7782-978X, ResearcherID: ADV-3692-2022, Scopus Author ID: 7202844031

Сургай Н. М. – кандидат медичних наук, доцент, завідувачка кафедри патологічної анатомії, судової медицини та гістології Донецького національного медичного університету, м. Кропивницький, Україна, e-mail: natalya.surgay@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-2206-1704

Шилан В. І. – начальник КЗ «Кіровоградське обласне бюро судово-медичної експертизи», м. Кропивницький, Україна, e-mail: shilanvi58@gmail.com

Гладких Д. Б. – кандидат медичних наук, доцент, лікар-судово-медичний експерт КЗОЗ Харківського обласного бюро судово-медичної експертизи, м. Харків, e-mail: expsmed@ukr.net ORCID ID: 0000-0002-2716-1694

Узбек Т. С. – асистент кафедри патологічної анатомії, судової медицини та гістології Донецького національного медичного університету, м. Кропивницький, Україна, e-mail: tatianauzbek22@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-9709-3869

Information about authors:

Hurov O. M. – Doctor of Medical Sciences, Professor, Vice Head of the MI Kharkiv Regional Bureau of Forensic Examination, Kharkiv, Ukraine, e-mail: gaml1987@ukr.net, ORCID ID: 0000-0003-3833-6100

Antonov A. H. – PhD, Associate Professor of the Department of Pathological Anatomy, Forensic Medicine and Histology, Donetsk National Medical University, Kropyvnytskyi, Ukraine, e-mail: a.g.antonov@ukr.net, ORCID ID: 0000-0001-7782-978X, ResearcherID: ADV-3692-2022, Scopus Author ID: 7202844031

Surgai N. M. – PhD, Associate Professor, Head of the Department of Pathological Anatomy, Forensic Medicine and Histology, Donetsk National Medical University, Kropyvnytskyi, Ukraine, e-mail: natalya.surgay@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-2206-1704

Shilan V. I. – Head of the MI «Kirovohrad Regional Bureau of Forensic Examination», Kropyvnytskyi, Ukraine, e-mail: shilanvi58@gmail.com

Hladkykh D. B. – PhD, Associate Professor, forensic expert of Kharkiv Regional Bureau of Forensic Examination, Kharkiv, Ukraine, e-mail: expsmed@ukr.net ORCID ID: 0000-0002-2716-1694

Uzbek T. S. – Assistant of the Department of Pathological Anatomy, Forensic Medicine and Histology, Donetsk National Medical University, Lyman, Ukraine, e-mail: tatianauzbek22@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-9709-3869